

Gyóni Géza
versei

**LENGYEL MEZŐKÖN,
TÁBORTŰZ MELLETT**

Gyóni Géza

Lengyel mezőkön, tábortűz mellett

Kiadja
a költő halálának 80. évfordulóján
a
Dabas Fejlődéséért Integrálódók Egyesülete

Dabas 1997.

Szerkesztette:
FÁBIÁN MIKLÓS

Készült: Schulcz Bt, Dabas

ban újabb 5 kiadás (1000-1000 példány) lelkesítette a przemysli „magyar világ”-ot. 1915. március 22-én orosz kézre került a vár, a védősereg megmaradt katonái és tisztjei – köztük a költő is – elindultak a „kálváriás úton”, a szibériai hadifogolytáborba. A hazai Hadsegélyező Bizottság 1915. április 11-én adta ki az itthoni első kötet 10 ezer példányban, melyet rövidesen újabb négy kiadás követett. E két kötet adta alapját a jelen füzetecskéknak, melyben emlékezni kívánunk a nyolcvan éve halott költőnkre.

A verseskötet életútjához tartozik, hogy német nyelvvű fordításban is megjelent, így alig egy év alatt 16 kiadás, közel negyvenezer példánya népszerűsítette költőnk nevét, de őt már ez nem vigasztalta. Kiev... Moszkva... Alatir... Omszk... és a végállomás Krasznojarszk. 1917. június 25-én, harmincharmadik születésnapján végez vele az anyai örökség, elméje elborult, aztán megbékélt arccal elpihent. Valóra vált az elmúlás, a halál, melyet sírversében megjósolt:

Sírvers

Hazai domt' lész, vagy idegen álm
 Bús sírom füve anélkül, ki rajt,
 Kopor fejfeimre elmozdít' írái
 Bolygó' vándorokt' ezt kávésszó majd.

Boldog, ki itt jár, teáted is
 Regszemvedet, ki bent nyugodt, a hull,
 Tőre karcok veszték fel hírt,
 De csak a bűke Katonája vett.

(Krasznojarszk, 1916.)

Halálának nyolcvanadik évfordulóján a Dabas Fejlődésért Integrálódók Egyesülete e szerény füzet hasonló kiadásával tiszteleg a költő emlékének.

Töredékek Gyóni Géza néhány leveléből,

melyeken keresztül belepillanthatunk háborús költeményei lelki kohójába s a przemysli kiadások történetébe.

A Bácskai Hírlap szerkesztőjéhez.

I.

Przemysl, okt. 28.

Kedves Szerkesztőm, – három hónap minden küzdelméért, véres és sáros éjszakák hajszoltságáért, az ostromlott városban átélt halálra készüléserő és a háború ezer veszett nyomorúságáért, amiket csak egy közlegény ismerhet valójában, – kárpótolt a tegnapi nap, amelyen végre megtaláltam az én lelkemtől lelkezt hős testvéreket, Mihály főhadnagyot, aki egyik honvédezredünknek regiments adjutánsa s akiről eddig csak annyit tudtam, hogy kilenc vagy hány napig állott tűzben a lemergi harcon és hogy vitézségéért a főparancsnoksága kitüntetésre terjesztette föl. Tegnapelőtt aztán fél-napi keresés után rám talált egyik nagyszerű hadnagya, aki így üdvözölt:

– Megfogadtam magamban, hogy addig nem megyek vissza a táboromba, míg azt nem jelenthetem az öcsédnek,

hogy – megtaláltam a bátyját. Hamar mondd, mit adhatok?

– Valami nagyot is kérhetek? – kérdeztem Rátz hadnagyot, miközben mindig a csizmaszárbán hordott, magam faragta fakéssel lemetéltem a csizmámról a sarat.

– Kérhetsz.

– Hát akkor adj egy cigarettát! – S a következő percben nem volt elégedettebb úr Przemyslben, mint a cigarettázó Gyóni Géza, aki már pipadohányt csavartam a cigarettapapírosomba, mert mindenről le tudtam szokni, amiről le kellett, csak a dohányzásról nem.

Tegnap pedig kocsit küldött Mihály öcsém értem Jakobovits kadéttal, mert őneki egy perc ideje sincs és estefelé a kitűnő magyar honvédtisztek meghatott öröme közben ölelkezhetett össze Mars fia és Apollóé, a főhadnagy és a közlegény. Akkor tudtam meg, hogy *Przemysl egész ostroma alatt alig egy félórányi távolságra voltam a testvéröcsémtől*. Ő is abban a védőseregben volt, amelynek pompás viselkedéséről biztosan olvashattatok már a haditudósításokban.

A hála könnyekkel önti el a szememet, kedvesem, arra a gondolatra, hogy egy estét magyar honvédtisztek között tölthettem el. És a büszke öröm emelgette mellemet, mikor láttam, hogy imádják az öcsémet a tisztársai és a legényei. Az én vérem, barátom, és mikor eljöttem tőlük, egész éjjel (ne hosszú szabadkai éjszakát gondolj, csak amolyan kurta táborit) nem tudtam aludni a sátoromban egy gondolattól:

Barátom, ha én ott lehetnék minden táborban, és minden küzdő sorban és küldhetnék nektek haditudósításokat, én aki közlegényi (önként választott közlegényi) sorban éltem át a világhistória legfenségesebb, legborzalmasabb három hónapját; én, aki a csizma voltam, melyben pompás seregeink véren és sáron át gázolták a lengyel mezőket; én, aki talpa voltam annak az ágyúnak, melynek dübörgésére a ti szívetek oly rettegve és oly büszkén dobog: ha én írhatnék nektek haditudósításokat és ott lehetnék minden hősi tethnél, hogy énekeljek róla, – barátom, ez a gondolat nem hagyott aludni: ha haditudósító lehetnék.

Az után a három hónap után, amelyet leszolgáltam, nem hangozhatik ez a kívánság úgy, mintha könnyíteni akarnék a dolgomon. Aki Przemysl ostromát végigélte, az régen leszá-

molt olyan csekélységekkel, mint amilyen itt minálunk pl. a halál. S te tudod, hisz olvashatsz a lelkemben, hogy nincs az a szabadkai nábob, akinek a vagyonáért most otthon tudnék lenni és nem lehetnék olyan untauglich, hogy haza tudnék menni és az én szeretteim szemébe nézni addig, amíg az ő békéjük az idők végéig biztosítva nincsen. De éppen, mert forrón érzem, hogy *mindenkinek, aki csak lélegzik, most kell kifejténie a legnagyobbat és a legjobbat, amit csak tud*, s éppen mert az bánt, hogy itt, ahol most vagyok, nem tudom teljesen kifejtetni, amit az én erőmnek hiszek, éppen azért vágyódom oda, hogy ott lehessek mindenütt, ahol csüggedést kell elverni és ahol a szíveket kell megmozgatni, félreverni a harangokat és lemetélni az elhújasodott szívek zsírját, hogy a megrendült polgár ráeszméljen, hogy mi történik, és a szívét a tenyerébe fogva vigye az utcára, ahol csak sebesültet és elhagyott gyermeket lát és jajgatva és ujjongva adja oda mindenét, azoknak drága véérért, akik érette véreznek. Barátom, a szavak sápadtak annak a kifejezésére, amit érzek. Az apám temetése óta nem sírtam és most a sapkámat a szememre húzom: ne lássák a feltörő könnyemet, hogy mindezt meg nem tehetem. Nem tehetem, mert csak az éjszakából ellopott időben írhatok nektek és a hőstettek és a szenvedések java úgy alszik el bennem, mint az árokpartra kitett gyermek. Barátom, ha én haditudósító lehetnék.

A sátorponyva meglebben a szélben. Fölébredek. Van-e jogom ilyen álomra és ki tudná azt megvalósítani? ...Aztán a csizmámra esik tekintetem és a fakés után nyúlok gépiesen. Már megint a sarat kaparom. De azért hitem és bizalmam túlszáll a hegyeken és harsogó hangon hirdeti néktek: győzünk!

II.

Przemysl, nov. 4.

Kedves Barátom,

emlékezel még bizonyosan, hogy eddig tehozzád írott leveleimben mindig óvatosan kerültem a tragikus hangot és lehetőleg levettem a koturnust, amely pedig itt a gránátok termőföldjén önkénytelenül ragad az ember lábára. Egy leve-

lemből és egy versemből sem láttál kivillanni egy szikrányi kishitűséget sem, sőt én voltam az, aki a ti bizalmatokat is élesztgette, ha esetleg nem lobogott olyan magosan, mint kellett volna. De hiszen, ha már gondosan bepólyálva is, ti is csak láttátok a borzalmakat, amelyek édes gyermekei a legigazságosabb háborúnak is.

Most sincsen másként és kishitűség vagy csüggedés nem fér az én lelkemhez, amelyet észak véres éjszakái edzetek erőssé. És ha mégis talán keserű hang is keveredik e levélbe, válaszd el azt kérlek mindig az egész nagyszerű ügytől, amelynek szolgálatában állunk itt mindannyia. Csak *magamra*, szegény és esendő emberre vonatkoztasd, akinek mindennap le kell számolnia magával és magában kell elvégeznie a leltározást, mert itt kissé bajos közjegyzőt és négy hites tanút kapnia.

Az ember itt könnyen babonássá válik és néha úgy érzem, hogy az a végtelen bizalom a visszatérésbe, mely itt írott verseimből kiárad, esetleg elbizakodottságnak tűnik föl a mindenek intézője előtt. S amikor megtapogatom magamat és érzem, hogy a harcok negyedik hónapjának kezdetén még egy golyó se lyukgatta át a testemet, eszembe jut Schiller költeménye a Polykrates gyűrűjéről és úgy érzem, el kell készülnöm a túlzott szerencse adójára, amíg még talán ideje vagyon.

Érdekesnek fogod találni, hogy nem a harcok földjén szerzett tapasztalataim kényszerítenek, hogy most, amikor ti a felszabadított várunkról olvastok otthon regényes elbeszéléseket, most én ezt a levelet írjam neked. Nem az itt való tapasztalataim kényszerítenek, mert itt, ahol a kiömlő vér keresztsége avatja testvérekké az embereket, a mi embereinket, csak az önfeláldozás és a világi hiúságokról való lemondás nagyszerű példáit mintázhatnám meg neked, ha szobrász volnék és írhatnám meg, ha író lehetnék itt...

Ha író lehetnék! Ezt a sóhajtást most már másodszor halod tőlem innen, de talán még most sem érted. Hiszen mi szükség is volna még egy íróra, mikor ti a reggeli kávétok mellé most is fényes tollal megírt tudósításokat kaptok olya-

noktól, akik be-bekukkantanak a harcok és ostromok helyeire, mint Istók Debrecenbe és aztán – egymás lapjait verik a szebbnél-szebb leírásokkal...

Most itt a sátoromban olvasok foszladozva ideért lapokat... Valamelyik lapban egy gavallér úr azon hölgynek ismeretségét óhajtja, akit a villamoson látott és a lapra figyelmeztetett. És azon hölgynek a férje volt talán ugyanaz, aki véres ponyvában azon az éjszakán ott feküdt előttem a lengyel dombon...

Barátom, én nem írhatok többet. Az én írásomon ne mosolyogjon a kávéházi népfölkelő tartalék...

Nem, kedves Barátom, éntőlem már ne várjatok se verset, semmit. Ha mégse tudnám megállani, hogy valamit írjak, ameddig élek, akkor majd elmondom ennek a fehér kutyának, aki itt fekszik a lábamnál s aki valamelyik felrobbantott tűzhelytől tévedt ide a sátoromba és kitart mellettem, mert megosztom vele a menázsimat.

Egy emlék mégis melegít és világít, mikor a sátorponyva nyöszörög a sötét éjszakák szelében és magamra maradok a lengyelemmel és a kutyámmal. Egy emlék: mikor a várvédő honvédek táborában jártam, ahol az öcsémmel találkoztam, el kellett hogy mondjam nekik egypár versemet. Barátom, a véres csaták hősei, a honvédtisztek a nyakamba borultak és összecsókoltak és úgy kérték az adjutánst, hogy helyeztessen át a tábornok úr útján közéjük, mert ilyen ember kell nekik. Az adjutáns azonban az öcsém volt és talpig férfi és azt mondta: *mindenki ott tegye meg a kötelességét, ahová állították* és én megöleltem ezért az aranymondásáért, mely aranyszívéből jött és mikor hazajöttem ide a sáncok tövébe, csodálkoztam, hogy a lengyelem a lábát nyújtogatta a tűz fölé. Hogy fázhat valaki, mikor ilyen meleg éjszakák vannak! Barátom, ez az emlék nem engedi, hogy szegényen haljak meg, ha meg kell halnom.

Sok is már a betűből, ugy-e, Szerkesztő. De lásd, ilyen számadásos éjszakákon, amilyeneket mi érünk, sok minden jut az ember eszébe, amit siet leírni, mert holnap ki tudja írhat-e még. Azért ne haragudj, ha szokásom ellen bőbeszédű voltam és vedd úgy, hogy elment hozzád egy ember, aki régen nem beszélt és aki most majd sokáig nem fog beszélni. Talán sohasem. Az Isten kezében vagyunk. Ő vigyázzon rátok és minden igazakra.

Egy rózsát küldök, hogy lássátok, milyen terem a lengyel mezőkön...

Dr. Szolár Ferenchez,
régi barátjához, egyúttal sógorához.

Przemysl, 1915. jan. 20.

Édeseim, azt hiszem, tudjátok és méltányoljátok, hogy ily ritkán és csak „röptében” írok, de gondolom, ha kevés alkalomkor újságnak küldöm a dolgaimat, a többi, sorsom iránt érdeklődő is tudomásul veheti, hogy még élek és Istennek hála énekelek – Mihály főhadnagy gitárkíséréte mellett, a magyar dicsőségről. Közönségem pedig a vitéz várórség, amelynek körében eddig 10.000 példányban, azaz 10 kiadásban forog „Lengyel mezőkön, tábortűz mellett” című verseskötetem. Most nyomják a tizenegyedik bővített kiadást, melynek élén Weeber tábornok úrnak hozzám intézett gyönyörű levele hirdeti, hogy az a hadsereg, mely katonáinak – lelki prófuntjáról is gondoskodni tud, csak győztes sereg lehet! Néhány ilyes prófunt-darabot kiröpítettem már Rákosi Jenőnek; de sajnós, a nektek dedikált könyvnek még várnia kell az út fölszabadulására. A verseskötet jövedelméből ötezer koronát az elesett hősök árvái javára helyeztem letétbe. Ezt se minden magyar kobzos mondhatja el az utolsó száz év alatt. Mit szólsz hozzá, Granciscus litteratus?...

Kérem, hogy a "Kérem" szavát

nagy betűvel

Harmadik ezer.

Gyóni Géza

LENGYEL MEZŐKÖN,
TÁBORTÜZ MELLETT.

Versek

Irtai

Gyóni (Áchim) Géza.

pionir. Reménykedő magyaroknál.

© *Küldöm az a légen.*

Reménykedő magyaroknál

A jó Török légen!

A cs. és kir. várparancsnokság

jövahagyásával *Przemysl, dec. 20.*

a küzdő katonák karácsonyára.

Gyóni Géza

PRZEMYSL

1914.

== Minden jog fenntartva. ==

Kiadott: Mezőerő és Fia könyvnyomdájában Przemysl.

E verskötet jövedelme a przemysli
harcok alatt elesett hős népfölkelőink
árváinak és özvegyeinek segítésére szol-
gál. A könyv ára 1 korona s a pénz Piacsek
Kamill hadnagy címére küldendő: 16. nép-
felkelő honvéd gyalogezred 7. sz. tábori
posta.

Őrangyalomnak ajánlom,

*aki a gránátok földjén, orosz nyava-
lyák közt, észak vészes és hajszás éjsza-
kán, füstölgő falvakon, fagyban és sár-
ban, ostromlott várban, hősök avatá-
sán, árulók ítéletén és az életért vívott
szent háborúnk ezer halálos szépségében
és veszett nyomorúságában előttem és
fölöttem járt s nem engedte, hogy e versek
elvessenek, hanem az Ítélet Istenét ke-
gyelemre síró asszonyakarattal akarta,
hogy hazaérjenek és új életet hirdessenek.*

Przemysl, 1914 december hó

Gyóni Géza

Egy arcképre.

*Őrangyal, mosolyogj rám
Csodálatos szemeddel;
S ha csüggedten halódnám
Szárnyaddal te emelj fel.*

*Őrangyal, fehér szárnyú,
Tiéd már ez az élet.
Halált ha dörg az ágyú,
Imáddal csak te véded.*

*Őrangyal, fohászodra
Száz visszhang fele már fenn,
S az Isten ajka mondja:
Őrangyal Ámen, Ámen!*

Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén.

*Szent László óta aludt a legenda,
És csodás fénnel íme újra támadt:
Szent dördüléssel ajtaja kipattant
Az aristetteni szomorú kriptának.*

*Szent dördüléssel ajtaja kipattant
S lovára pattant a legendás herceg.
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén
S orgyilkos-ország rettegéssel reszket.*

*Ami siralmat ránk küldeni készült
Orgyilkos-ország irtó cselszövénye:
Véres nyomornak, könnyes szenvedésnek
Mostantól fogva mindörökre vége.*

*Mostantól fogva mindörökre vége.
Ijesztő rémnek, csüggedt halálvágynak.
Virágos, ékes szentelt fegyverek most
Utat a boldog, szebb jövőbe vágna.*

*Anyá ne sírjon, szerető vigadjon
És csókkal áldja hű vitéze kardját.
Ami most készül: anyakeblen csüngő
Gyermekek is mint férfiak akarják.*

*Ami most készül, szent leszámolás lesz
S nyugalom, áldás, béke a Jövőnek.
Virágos ékes fegyverünk nyomában
Nagy Békeország vasfalai nőnek.*

*Szent László óta aludt a legenda
S most egész világ újra ámul fényén.
Szent dördüléssel mikor dörg az ágyú,
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén...*

(Szabadka, jul. 30.)

Levél a Gránicról.

Kelt levelem már
Polyákországba.
Íróasztalom:
Katona-láda.
Írószerszámom:
Panganét vége;
Aki olvassa,
Békesség véle.

Aki olvassa,
Könnye száradjon,
Drága kis szíve
Meg ne szakadjon.
Sose gondoljon
Csúnya halálra –
Vidáman él itt
Hű katonája.

Nap süti napszám
S ha hűs az éjjel,
Betakaródzik
Csillagos éggel:
Éhét elveri
Jó bádog-csajka;
Tükörnek is jó
Ha kedve tartja.

*Kedvese – látni
Ha vágya támad,
Csak sarkantyút ad
Felhő-lovának.
Át a Tej-úton
Patkója villog:
Hazáig: hipp-hopp,
Vissza is hipp-hopp.*

*Vadon erdőn ha
Állítják posztra,
Vadon magányát
Van ki megosztja.
Zörren a sűrű
Szíve se dobban,
Fegyvere tussát
Öleli jobban.*

*Fegyvere tussán
Úgy ég a képe,
Mintha simulna
Párja ölébe...
Jó katonának
Így fogy a napja –
Polyákországban,
Hű szívvel így vár
Víg virradatra.*

(Lengyelország, augusztus)

A nagy dáridó.

*Megcsókolom az anyám arcát,
Élő-halott régen szegény.
Szeméből a drága gyémántból
Kihűlt a régi égi fény.*

*Koszorút köt ifjú fejemre
S ki gyermekét a szélből óvta,
Most pántlikásan úgy bocsát
A pokolbeli dáridóra.*

*A dáridón már zene zeng:
Sípít a halál acélsípja;
A kartács vad cimbalma zúg:
Nagydob szavát ágyú gurítja.*

*A dáridón vár táncosom
S vezet a győzelem torára.
Ki búsan csüng az életen
Csak annak nyílik ott halálfa.*

*Ki már megitta víg borát
S nevetve jár a fürgetegben,
Virágos, hetyke csákójáról
A halálmadár messze reppen.*

*S ki a Szent Nőtől búcsút sem vett,
Csak úgy ment el, mint dáridóba,
Anyám súgja: mind visszatér
Forró és szent győzelmi csókra.*

(Lengyelország aug. 20.)

Őrségen.

*Sötét felhők sűrűn esőznek.
Szürke csuhát öli a lengyel határ.
Visztula hídján alkonyi csöndben
Kongó léptekkel egy katona jár.*

*A hídon túl halál ül lesben.
Esz szitál felhőgomolyból.
S Visztula hídján a katona
Egy mesebeli nőre gondol.*

*A drága nő most merre van –
És merre-merre minden szépség?
Visztula hídján a katona
Számolja a szíve verését.*

*Minden verése messze dobban,
Szemét a messziségbe vágja.
S kongó lépések elviszik
Alkonyodó hazai tájra.*

(Lengyelország, aug.)

Vasárnap a sáncon.

– Látod pajtás a Göncöl-szekerét?
Rúdja mutatja a hazai tájat.
– Szép kedvesem most írja a levelét –
Jó a csillagnak: az, most odaláthat.

– A kis fiam most ébred fel talán
Első álmából az anyja ölében.
Századszor kérdi: hol van az apám?
– Jó asszonyod majd mesél neki szépen.

...A szobánk olyan kedves és meleg,
Írta utolszor drága levelében.
– Olyan kedves már a csöppnyi gyerek
Mikor föltérde az anyja ölében.

– Pajtás, húzódj csak erre közelebb.
A golyó ott a földet mind kívágta.
Jobb lesz nekem a te fekvőhelyed –
A kicsi fiad ne várjon hiába.

Nekem nincs fiam, aki hazavárjon...
...Fönt a sápadt hold véresőt mutat
Két magyar vitéz beszélget a sáncon –
Minden jólélek dicséri az Urat

(Augusztus végén)

Ének a Gránicon.

*Idehallok a rónák pihegését.
Vad hegyek orma vérrel tarajos.
Rab népek átka: rettentő pribékség
Fegyverünk útján rongyként szakadoz.*

*Idehallok a világ lihegését.
Vajúdó méhe szüli a jövőt.
Szabadság, nagyság, szerelem és szépség
Magját érlelik messzi vérmezők.*

*Fölszálllok hozzád, Világ Magvetője,
Ki sziklákat mint pelyheket sodorsz,
Fölszálllok hozzád – népem hegedőse –
Idők és népek nagy istene: Sors.*

*Életemet, e drága pohárt, zengőt
Csordultig vérrel kezédbe adom:
Öntözd vele a boldogabb jövőndöt,
Jövő virága nyiljék gazdagon.*

*Jövő magyarját minden ág ne húzza,
Rémlátás réme ne háljon vele.
Csodára keljen áldott magyar búza:
Aki vetette, az arassa le.*

*A gyermekért, kit anyja méhe hord még;
A testvérért, ki rémületben élt;
A drága nőért (csókja ajkamon még)
Fogadd el tőlem e pohárnyi vért.*

*Fogadd el tőlem, Világ Magvetője,
S ha kezdődik a boldog aratás,
Engedd Uram, hogy nyílhaszon belőle
Hazai rónán egy áldott kalász.*

(Lengyelország, augusztus.)

Magyar katonák dala.

– Lányi Ernőnek ajánlom. –

*Lángoló vörösben
Lengyel hegyek orma.
Látlak-e még egyszer
Szülőfalum tornya:
Kinyílik-e még rám
Egy kis ablak szárnya?
Meglátom-e magam
Egy szelíd szempárba?*

*Vigye a levelem
Búgó galamb szárnya,
Az én édesemnek
Szép Magyarországra.
Mondja el fennszóval:
Semmi bajon nincsen.
Mondja el halkabban:
megszakad a szívem.*

*Mondja el fennszóval:
Erdei haraszt
Édes-csendes álmát
Fegyverben virrasztom.
Mondja el halkabban:
Járok piros vérben;
Esti harangszókor
Imádkozzon értem.*

*Viszi már levelem
Búgó galamb szárnya.
Hozza is a választ
Kilencednapjára:
Esti harangszókor
Talpig hófehérben
Gyönyörű virágszál
Imádkozik értem.*

*Járhatok már, pajtás,
Térdig piros vérben:
Az én édes párom
Imádkozik értem.
Vissza is imádkozz
Az ég meghallgatja:
Ha nem karácsonyra,
Virágvasárnapra.*

(8zeptember)

Üzenet a kedvesnek.

*Csak az búsít, ha itt halok meg, kedves,
Nem járhatsz majd ki virágos síromhoz.
Nem járhatsz majd ki szelíd őszi este,
Mikor oly jó már temetőbe járni
S a sír fűvét, mint a hajamat szoktad,
Gyöngéd újjakkal borzolja a szél.*

*Oly könnyű volna ott a szemfödél,
Mint fehér ágyad selyem takarója.
S alatta csöndben, őszől csendes őszig,
Amíg te, kedves, gyászruhádat varrád
És néha-néha arcképemet néznéd –
Halottak napját mosolyogva várnám.*

*Sírom fölött egy csonka szürke márvány
S fölébe hajló szomorúfűz lombja
Beszélne halkán csonka életemről
S halottak napján mécs világa mellett
Temető-járók nevemet betűznék:
Szegény költő volt s még csak harminc éves...*

*...De itt, jaj itt oly szomorú lesz, édes,
Dérlepte tarlón elhagyva feküdni.
Vén varjú kopog szikkadt koponyámon,
Amelyben akkor az utolsó álom,
Halál-bánatos végső drága rím,
Tehozzád küldött búcsú-üzenet lesz...*

...És nem jut hozzád soha, soha, kedves.

(Przemysl, szept. 18.)

Tábortűz mellett.

– Mikor hasadoz már
Jó Kovács pajtásom
Fellege a ködöknek;
– Hasadoz már, pajtás,
Ágyúink szaggatják,
Hallod-e, hogy dörögnek!

– Három hete lesz már:
A napot se láttuk.
Azst se tudjuk, hol kel fel.
– Nem is addig pajtás,
Míg innen a muszka
A pokolba nem nyergel.

– Köpönyegünk színe
Nem látszik a sártól
Mely két hete ráborult.
– Legalább a muszka,
Ha ra-ráiasztunk,
Nem láthatja táborunk.

– Várunk sorompóján
Ugyancsak dobol már
A béke-cár sok vajda.
– Annyi baj legyen csak,
Jó helyen kopogtat,
Van ki vígan fogadja.

– Béüzent a beste

Múlt szombaton este:

Adjuk oda várunkat.

– Ha neki nem jó kint,

Nekünk elég jó itt,

Arról ugyan kódulhat.

– Rohamra is indul,

Azt hiszi bolondul:

Bírja, mint a huszárok.

– Jó várunk tövében

Muszka-temetőnek

Elég széles az árok.

– Nézd már, az ebadta,

Fészkét hová rakta

Sátrunk mellé egy granát.

Csak szűroham volna,

Sistergő tűzénél

Rágyújtának legalább.

– Akad még egy kurta

Bent a bornyú-zugba

Ha egér meg nem ette.

– Budai portámra

Ha tévedsz pajtás,

Havannát kapsz helyette.

*–Rőzsét hozz regruta,
Hadd lobogjon vígan,
Eb vacogjon szomorúan.
Szivarunk füstjénél
Már mi csak kivárjuk,
Míg a muszka beleun.*

(Przemysl, okt.)

Csodák

*– Piacsek Kamill hadnagy barátomnak,
ki a przemysli sáncok tövéén egy pio-
nír-sátorban rátalált e versekre és
nagyszerű lelkességével odajuttatta
őket tulajdonosaik: a küzdő katonák
kezébe. –*

*Mindennapi új csodára ébredek:
Hogy élek még, ó hihetetlen épség.
Hogy hall e fül és látnak e szemek
S az arcom érzi jeges szél csípését.*

*Mindennap új csodára ébredek:
Hogy élek még, ó mesebeli jószág.
Hallom: haraggal búgnak a hegyek;
Látom: az erdőt lángok lobogózzák.*

*Látom: a réten a vakand-lyukat
Halálos ágyuk vaskölykei túrják.
Fönt egy gépmadár csillagot rúgat
S harsogni hallok győzedelmi hurrát.*

*Mindennap új csodára ébredek:
Hogy élek még, túl ennyi véres harcon.
Ó hogy győzni tud minden vész felett
Egy imádkozó, édes, gyöngye asszony.*

(Przemysl okt. 3.)

Levél nyugatra.

– Rákosi Jenőt köszöntöm e verssel.

*Hol vagytok most, kis „intellektüellek”,
Kiket bús század baljós vége ellett?
Szent nyugat előtt rajongva térdeplők,
Kik lehánytatok minden józan gyeplőt;
Gúnyos mosolygók ideálra, honra,
Kiknek a „New York” volt a Pantheonja;
Kik ígértétek a szent Holnapot,
S akik tegnap is hátra voltatok.*

*Hol vagytok mostan, fránya franciások,
Kis erotikák, tucatóriások?
Csörög-e még a sok kis szélkereplő,
Amelynek szép volt minden ami szeplő?
Magyart és múltat szánva nézdelők,
Nyugati szesztől kótyagos velők,
Koraszült bölcsék, véznák, betegek
Mit érez mostan horpadt melletek?*

*Hol vagytok mostan, kerge planétások?
A vihar földjén csak egyet is lássak.
De hol vagytok haj? Merre csak szemem lát,
Vasizmú hősök verik a gyehennát,
Mely odvaiból zúgva tör elő.
Csönd, kis fiúnk, csönd, – beszél az erő.
Nevetek mától: csiba, korcs javas!
Halljátok: beszél az Erő s a Vas.*

*Halljátok: sorsunk egy marad a földön,
Míg csak Krisztusra kereszt vár és börtön:
E földet s mit rajt terem a zseni,
Paraszterőnek kell megvédeni.
Mert elsodorja véres áradat,
Ki vérengzők közt védtelen marad
És hová kéne, hogy elbújjatok,
Ha idevárnánk – azt a nyugatot!*

*Az a Nyugat, melyet majmoltatok,
S melytől vártátok a szent holnapot,
És vad Észak, melyet épülésül
Rajzoltatok, már rothadt a penésztül.
S akik megtartják néktek a világot.
Erkölcseben tiszták, harcban óriások,
S azoknak marad megtartjuk egész,
Kiket ki nem kezd a világpenész.*

*Halljátok íme s megtartsátok észbe
Koraszült kornak sok kis csenevészre:
Korhadt fa törzse, min harkály kopácsol,
Földre zuhan már vihartámadáskor.
Csak szálas fenyves, melyben sasok hálnak,
Állhat ellene szél forgatagának
És jöhet vihar világkeverő:
Mosolyogva állja szűz magyar erő!*

(Przemysl, okt.)

Visszavisz a szomorúságod

*Magammal én már elvégeztem
Minden dolgát az elmúlásnak.
Felgyújtottam lelkem csillárját,
Hogy halottan is fényben lássad,
Akit egyszer szeretni tudtál.*

*Akit egyszer szeretni tudtál,
Aki élettől ne várjon többet.
Vígán szóljon: minden betellett
S a halálágyú düböröghet,
...Csak ne tudnálak szomorúnak.*

*Csak ne tudnálak szomorúnak –
Jöhetne már az örök semmi.
De így még nem szabad meghalnom –
Mert olyan szomorú tudsz lenni –
S visszavisz a szomorúságod.*

(Przemysl, okt.10.)

Ítélet napjai

*Szívárványhídján lassan lépkedett, –
Sárban és vérben dideregtem én;
A lőporfüst fojtotta mellemet
És láttam őt, a Seregek Urát,
Mint egykor Mózes a Hóreb hegyén.*

*Sárból és vérből, ahová vetett,
Hogy megláthassam borzasztó színét,
Hozzá emeltem csüggedt lelkemet
És láttam őt: sugárzó kezeit
A vérnek földjén hogy terjeszti szét.*

*S szólottam hozzá: „Te félelmetes,
Kinek percei hosszú századok,
Tekints e népre, a te néped ez,
Mely nem akart: csak élni, élni, élni
És boldogan dicsérni szent napod.”*

*Hullott az ólom, mint a jégeső;
Ágyúk bömböltek, mint veszett bikák,
Halált sikoltott tenger puskacsó
S szívárvány-hídján amerre haladt,
Gránátok fújták a füst-glóriát.*

*S szólottam hozzá: „Te tudod Uram,
Ez a te néped és békét akart.
De gyilkos fajta s minden fajtalan
Sötét haraggal fente rá vasát,
Míg hüvelyéből kirepült a kard”.*

*Az ágyú dörgött és a vér ömölt.
Komor október küldte már ködét.
S acélsillagok csóvái előtt
Mint lázongott fogott gyászdrapéria
Hasadozott a végtelen sötét.*

*S harmadszor szóltam: „Te tudod Uram
Hogy Észak és Dél ránk fenekedett.
Most összecsapott a lávafolyam –
Seregek Ura, Igazságos Úr,
A végek napján tégy ítéletet!”*

*„S jött az ítélet: szörnyű és igaz,
A föld epéjét itt okádta el.
Vonítva tört ránk az orosz csikasz
És sebét nyalva messzire inalt.
Száz árok tellett bűzhödt vérivel.*

*S mire a nap kelt a hegyek mögül,
Az őszi sár mind hült vérrel kevert.
Vércsék és varjak rút serege gyűlt
S két napi járón temetetlenül
A világrablók holtteste hevert.*

(Zuravica, okt.)

Ima a lengyel dombon.

*– Ibrányi Alice úrnőnek,
a Vörös Kereszt főnöknőjének.*

*A deres dombon véres ponyva,
Halott vitéz halotti leple.
Lengyel dombon áll a gyászpompa:
Őszi virág, véres virág.
Lőszertládából egy kereszt
S száz ágyúszó a gyilkosokra.*

*Száttakarom a véres ponyvát,
Halott vitéz halotti leplét
S rám merevül szépséges arcod,
Testvér, ki itt rohantál nemrég
S ki megharcoltad már a harcot.*

*Halántékd piros sebét
Megitatom forrás vízával
Fiatal állad felkötöm,
Összekulcsolom kezeid,
Testvér, ki némán fekszel itt
Bús szádban a halál ízével.*

*Lengyel dombok őszi virágát,
Didergő pár szál margarétát
Összeszedem árva csokorba
S szívedre tűzöm szomorún.
Testvér már tőlem úgy fogadd,
Mintha asszonyod, szedte volna.*

*Hű asszonyod, ki mostan is
Kijár eléd a kisajtóba
Kijár elébed minden este
S nem tudja, miért szomorúbb.
Nem tudja, hogy a lengyel dombon
Én szórok már föléd virágot
És mondok egy imát helyette:*

*„Foganjon meg a forró átok,
Mit fiát vesztett anya mondhat,
Mit párja vesztett kedves mondhat:
Száradjon el sátáni teste
Száradjon el az átkozottnak;*

*Szemét kerülje könnyű álom
S ha álmodik, varangyok lepjék;
Sebesedjen ki lázban bőre,
S kutyája fusson messze tőle,
Mikor megérzi leheletjét.*

*Undorodjon tőle a kedves,
Rohadjon el szájában méze:
Ki halálod és e vértengert
Fehér cárok pokolvárában
Valaha orvul felidézte.*

*Foganj, foganj meg forró átok,
Ámen, ámen!*

*És aztán hajrá,
Hajrá csak egyre közelebb,
Hajrá új harcon, véren által,
Hol győzelem virága nyit –
Csak megszorítom hűlt kezed
Testvér, te drága, aki itt
Kibékítettél a halállal.*

(Siedliska, okt.)

Őrtűznél

A csapat nyugszik. Ma éjjel én virrasztok,
S virrasztanak az őrző csillagok.
Parázs fényében pirosuló szép arcok –
Ma jól végeztük megint a napot.

Megolvasom: egy... kettő... Mind megvannak!
A mellek járnak, mint a fújtató.
Hejhaj, fiaim, e széles mellekre
De rég nem borult csókolni való!

Szálljatok erre, álom angyalkái,
Egy két óra csak, ami jár nekünk.
Hamar befogni a Göncöl-szekérbe:
Egy-két órára otthon lehetünk.

Mint a sárkányok, úgy rohantak nappal
S most úgy alusznak, mint a gyöngé bárány.
Császár hadnagy már mosolyog is hozzá:
Ott jár a kópé a más háza táján.

Kend, Bogdán sógor, ma megint kirúgott;
A fogát is kend ott hagyta kishiján –
Négy muszka ellen... Ha haza nem jön kend,
Mit szól majd az a szabadkai kislány;

Szabó pajtás már rendesen csinálta:
A muszka sorból kettőt kikerített.
Most ott választ a dabasi vásárba
A babájának mézeskalács-szövet.

*Kovács uramnál biztosan szüret van:
Olyan jóízűt csettintett a mustra.
Budai korcsma cégérén is lóg már,
Akit levágott, a tar fejű muszka.*

*Mihály még most is rohamot kiáltoz, –
Abból hiszen csak majd ma is kijut.
Dörög is már a muszkaszomorítónk –
Hahó! hajnallik. Jó reggelt fiúk!*

(Pikulice, okt.)

Könyörgés harc hajnalán.

*Nem kérem, Uram, hogy reám tekints
És lássad: nincs még a föld kerekén,
Ki haragodhoz közelebb jutott,
Mert Jóbnál jobban megszenvedtem én.*

*Aláztál engem barmok vályújáig
S hajcsárt rendeltél úrnak én fölém.
S mikor lelkemben szent rózsáid nyíltak,
Senyvedni hagytál bodzafák tövén.*

*És mégse kérem, hogy énrám tekints,
S megsokald szörnyű vezeklésemet,
Csak őt tekintsd, a gyöngét, szomorút
Aki sohase vétett ellened.*

*Uram, szépséget te adtál neki
S te adtad nekem a zengő ígét.
Ha engem elnyel itt a vérmezőn,
Uram, szépségét ki zengheti még?*

*Ki mondja nekem eztán: „Gyönyörűm,
Az ég legdrágább ajándéka vagy”.
Így elhervadni engednéd-e őt,
Ó én Uram, kit jónak mondanak.*

*Lásd, nem dicsértem még meg a szemét,
Melyet házadban most bánattal süt le.
Uram, könnyekben ússzon-e a szem,
Mely jószágodnak legfényesebb tükre?*

*Nem kértem, Uram, tőled semmit is,
Mert nem alkottad kérő szóra szám;
S most mégis kérlek, szegény életem
Ajándécul add néki, Jó Atyám!*

(Przemysl, okt. 28.)

Csak egy éjszakára...

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A pártoskodókat, a vitézkedőket.*

Csak egy éjszakára:

*Akik fent hirdetik, hogy – mi nem felejtünk,
Mikor a halálgép muzsikál felettünk;
Mikor láthatatlan magja kél a ködnek,
S gyilkos ólom-fecskék szanaszét röpködnek.*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket,
Gerendatöréskor szálka-keresőket.*

Csak egy éjszakára:

*Mikor siketítőn bögni kezd a gránát
S úgy nyög a véres föld, mintha gyomrát vágnák,
Robbanó golyónak mikor fénye támad
S véres vize kicsap a vén Visztulának.*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket.
Az uszoragarast fogukhoz verőket.*

Csak egy éjszakára.

*Mikor gránát-vulkán izzó közepén
Úgy forog a férfi, mint a falevél;
S mire földre omlik, ó iszonyú omlás, –
Szép piros vitézből csak fekete csontváz.*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A hitetleneket s az üzérkedőket.*

Csak egy éjszakára:

*Mikor a pokolnak égő torka tárul,
S vér csurog a földön, vér csurog a fáról*

*Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben
S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem...*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Hosszú csahos nyelvvel hazaszeretőket.*

*Csak egy éjszakára:
Vakító csillagnak mikor támad fénye,
Lássák meg arcuk a Sarn-folyó tükrébe,
Amikor magyar vért gőzölve hömpölyget,
Hogy sírva sikoltsák: Istenem, ne többet.*

*Küldjétek el őket csak egy éjszakára,
Hogy emlékezzenek az anyjuk kínjára.*

*Csak egy éjszakára:
Hogy bújnának össze megrémülve, fázva;
Hogy fetrengne mind-mind, hogy meakulpázna;
Hogy tépné az ingét, hogy verné a mellét,
Hogy kiáltaná bőgve: Krisztusom mi kell még!*

*Krisztusom, mi kell még! Véreim, mit adjak
Árjáért a vérnek, csak én megmaradjak!*

*Hogy esküdne mind-mind,
S hihetetlen gőgjében akit sosem ismert
Hogy hívna a Krisztust, hogy hívna az Istent.
Magyar vérem ellen soha-soha többet!
— Csak egy éjszakára küldjétek ki őket,*

(Przemysl, november)

Petőfi lelke

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
Csak a veséjét most ne engedd!
Dügrovdson a muszka rémség,
Most mi esszük meg, nem a tetvek.
Hóhérpalástját fázva rántja
Peryhűdt nyakába már a kerge cár –
Varsó fölött a gépmadár dalában
Petőfi lelke jár.*

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
Nézd már, hogy kapkod fűhöz-fához.
Barmai fogytán azt remélte:
Nyakunkra majd sárga kutyát hoz,
A sárga kutyák ide nem érnek,
Fullasztja őket messzi tengerár –
Az óceánok dörgő viharában
Petőfi lelke jár.*

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
Csak a veséjét, ahogy szoktad.
Hallik már halálhördülése
Óljukba pörkölt vadkanoknak.
Vadjai között rémülettel
Vonszolja roncsát nyomorék Petár –
Belgrád fölött a bombák robajában
Petőfi lelke jár.*

*Hurra, testvér, csak most szorítsd még,
Vesztébe ront a kalóz-csorda.
A piramisok tetején is
Zászlóját a próféta bontja.
Hurra, testvériünk lett a számum,
Melyben fuldoklik már a britt betyár –
A sivatagok fekete szelében
Petőfi lelke jár.*

*És mindenütt, hol elnyomott sír,
És mindenütt, hol rabtartó röhög.
Észak sarkától a Tűzföld fokáig
Lelkét szikrázzák új üstökösök.
És mindenütt, hol a zsványság ellen
A jog nevében dörren egy mozsár,
Emésztő tűzben, bosszuló fegyverben
Petőfi lelke jár.*

*Hurra, testvér, csak most szorítsd még,
Rontsunk reájuk énekelve!
Velünk az Isten s minden szentség,
S velünk harcol Petőfi lelke.
S ha úgy akarja Végtet-úr
S rablók golyója minket is talál, –
Hurra, testvér, a mennyországban is
Petőfi lelke vár!*

(Przemysl november)

Alexis levele Alexandrához

...Orosz-tábor, december

*... Havas éjjel. Hortyog a tábor.
Csillagfény reszket távol-távol.
Csillag fénye, vagy tán vár-ablak?
Odadt mindig ébren vannak.
... Domb mögül, kereszt hátterébe
Vörösen bújik a hold képe;
Vörösen, mint az urak arca,
Kik most gyűlnek tivornyás harcra.*

*Vörös kastélynak minden terme
Minthogyha Szentpétervárt lenne:
Pucér dámák, francia dámák
A kánként ott reggelig járják.
Perzsel a hőség... lent az ingek...
A francia így segít minket
Mi a hóban sírvermet ásunk
S bent dorbézol a kancsukásunk.*

*... Alexandra, bús feleségem
Kit nem csókoltam réges-régen,
Mert elrabolt a cár parancsa –
Figyelj szavamra Alexandra;
A kis fiunkat, édes lelkem,
Csókold meg holnap is helyettem.
De csókod most forróban kapja,
Mert holnap nem lesz néki apja.
Holnap már nem lesz csak az anyja.
Mert rohannom kell új rohamra.*

*Így rendelik, míg én sírt árok,
Ott bent a részeg kancsukások.*

*...Alexandra, bús feleségem,
Kit nem látok már csak az égen,
Reggelig itt még, édes lelkem.
Holt bajtársakat kell temetnem.
Bent foly a bor és szól a banda,
De reggel, reggel, Alexandra,
Elő a fegyvert és az ásót –
S dolgoznak majd a kancsukások...*

*...Alexandra, hű feleségem,
Várok reátok fent az égen.
Ó bús szerelmünk bús porontya –
Takard be az utolsó rongyba,
Mit meghagyott még cár-atyuska
S úgy menjetek a boldog útra:*

*Amerre zúg a Dnyeszter habja,
Merüljetek egy léken abba.
Halál hulláma lágyan ringat –
Öleld át jól a kis fiúkat.*

*Öleld át jól... S ne feledj engem:
Hát ő is, ő is így szenvedjen,
Mint elátkozott szolga-apja?
Merüljetek a jeges habba!*

*Ha pokol is – orosz mennyország:
Az embert ott nem ostromozzák.
Ott találkozunk, édes lelkem.*

...Reggelre én már el is mentem..."

Álom a sátorban.

Mihály főhadnagynak, akivel az Ítélet harmadik hónapjában az ostromlott várban testvéri ölelésre összehozott az Úr.

*Már Észak véres éjszakái
Mögöttem lesznek. Délfelé megyek.
Köszöntlek áldott róna, erdők fái
S vértől pirosuló kincses szent hegyek.*

*A dombon, melyről falum látszik
Könnyel köszöntöm a drága határt.
Zsoltáros ajkam érinti a földet,
Melyen rabolva bitang csoda járt.*

*Halleluja! új mese-ország;
Áldott új magod zsendülő mező.
Halleluja! megcsókolom a szent nőt,
Aki elébem lelkendezve jő.*

*Karját karomba büszkén ölti,
S megállok vele a kapuk előtt,
A hős társakat dallal köszönteni...
S megkeresem a gyóni temetőt.*

*Szegény öreg pap lent a sírban
Az én apám, tudom, hogy nem aludt,
Míg messze Észak gyilkos éjszakáin
Fiai fölött égtek a faluk.*

*Szent öreg úr, néhai pásztor
Sírja tövében pihenőt lelek.
Beszélek néki népe tavaszáról
S megáldnak áldott apai kezek.*

*Harcos dicsőség koszorúját
Szegény öreg pap sírjára teszem.
Az Úr velünk volt, apám, visszajöttünk,
Szabad földben nyugodj már csöndesen.*

(Przemysl, a második ostrom alatt)

Tartalom

Előszó.	III.
Töredékek Gyóni Géza néhány leveléből.	VII.
Egy arcképre	4.
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén	5.
Levél a Gránicról	7.
A nagy dáridó.	9.
Őrségen	10.
Vasárnap a sáncon	11.
Ének a Gránicon	12.
Magyar katonák dala	14.
Üzenet a kedvesnek	16.
Tábor tűz mellett	17.
Csodák	20.
Levél nyugatra	21.
Visszavisz a szomorúságod	23.
Élelet napjai	24.
Ima a lengyel dombon	26.
Öröznél.	29.
Könyörgés harc hajnalán	31.
Csak egy éjszakára	33.
Petőfi lelke	35.
Alexis levele Alexandrához	37.
Álom a sátorban.	39.
